

EL RÈGIM MUNICIPAL DE SANT JOAN DE LES ABADESSES AL SEGLE XVII

Pot resultar estrany que aquest volum d'IBIX, dedicat bàsicament a la ramaderia i a la pagesia dels Pirineus, inclogui un article referent a un tema tan distant, i fins i tot a vegades contraposat, com és l'estudi de l'organització d'un municipi, en aquest cas, de Sant Joan de les Abadesses al segle XVII.

Miró Ayats i Vergés

Moltes vegades s'ha presentat el món rural i el món urbà com a móns antagònics, distants, enfrontats. Amb independència de la veracitat d'aquesta afirmació, el que sí és cert és que ambdues realitats conviuen i, per tant, existeixen constants interrelacions que fan necessari estudiar-les des del vessant contrari.

Aquest article ve a ser, des d'aquesta perspectiva, l'altra cara de la moneda, una aproximació al món rural des de la perspectiva urbana.

L'Edat Moderna és un període de decadència per a la cultura, la política i la societat catalanes. Al segle XVII importants convulsions com la Guerra dels Segadors i la posterior desmembració de la Catalunya Nord varen influir decisivament en la història del país i han estat els temes més estudiats pels autors que s'han dedicat a aquest període.

No obstant, en aquesta època conflictiva i de transformacions es varen produir importants aportacions en l'àmbit jurídic, sobretot en la implantació i millora dels règims jurídics municipals, aspecte, aquest, que ha estat força oblidat pels estudiosos.

L'objectiu del nostre estudi se centra en l'anàlisi del procés de progressiva adquisició d'autonomia municipal de Sant Joan de les Abadesses.

Els documents bàsics que estructuren el règim municipal de Sant Joan al segle XVII són dos: En primer lloc la Concòrdia¹ o pacte entre la vila de Sant Joan i les dignitats senyoriales de data 11 d'agost de 1630, i en segon lloc les Ordinacions² o Ordenances posteriors que regulen més específicament, modificant-lo en alguns casos, el règim organitzatiu del Consell Jurat previst a la Concòrdia. La possibilitat de dictar aquestes Ordenances pel propi Consell Jurat és un dels privilegis expressament reconeguts per la mateixa Concòrdia.

Per comprendre l'abast d'aquesta organització cal delimitar breument el període històric

en què es produeix. Històricament els drets senyorials sobre la vila i terme de Sant Joan de les Abadesses corresponien a l'abat del monestir. A final del segle XVI, el Monestir quedà suprimit per la butlla del papa Climent VIII i es crearen Cinc Dignitats a les quals foren adjudicades les rendes abacials del monestir. Aquestes Cinc Dignitats eren els Ardiaconats del Llobregat i del Besós, la Tresoreria de la Seu de Barcelona i els Deganats de les catedrals de Girona i Vic. D'aquesta forma el poder senyorial s'allunya del territori, fet que, sens dubte, devia influir en la possibilitat d'arribar a la Concòrdia de 1630.

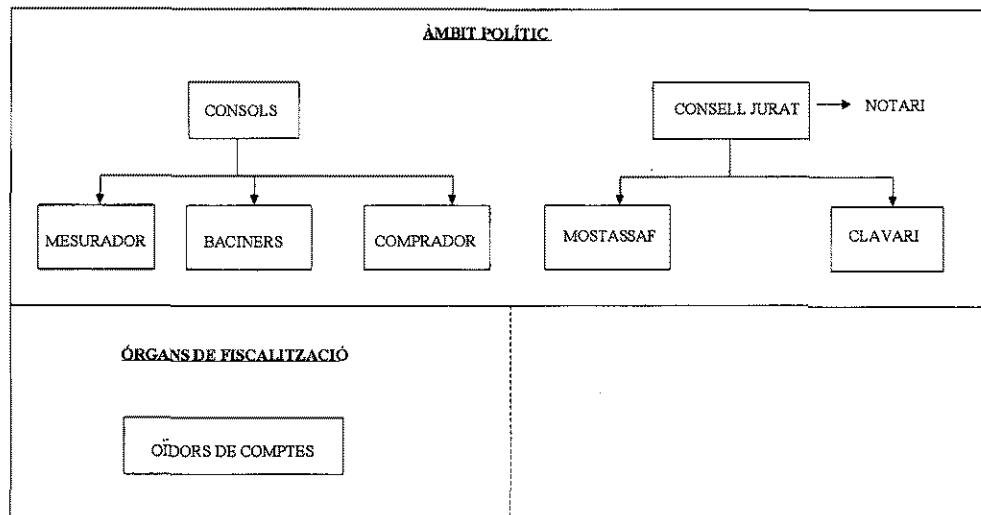
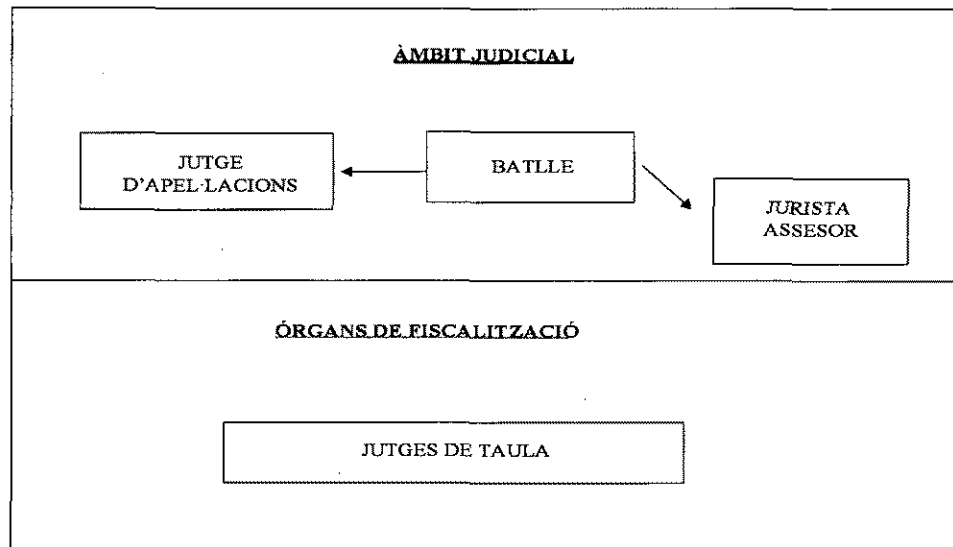
La Concòrdia de 1630 és un pacte entre aquestes cinc dignitats i la Vila de Sant Joan. Com en tot pacte hi ha una sèrie de transaccions i renúncies per ambdues parts. La causa immediata d'aquest acord la trobem en les peticions que havia formulat la Vila de Sant Joan demanant la concessió d'alguns privilegis relacionats amb el bon govern polític i la bona administració de justícia. Alhora existien tota una sèrie de litigis, recursos i causes judicials pendents entre la Vila i el poder senyorial que exercien les esmentades Cinc Dignitats, els quals es podien veure incrementats en les futures capbrevacions. D'acord amb els antecedents esmentats, la Concòrdia s'estructura al voltant de dos eixos bàsics:

- 1.- L'atorgament de certa autonomia organitzativa a la Vila o Universitat de Sant Joan de les Abadesses, mitjançant la creació d'un Consell Jurat de 30 persones, i l'establiment d'un procediment d'elecció de les diferents autoritats locals.
- 2.- L'establiment i regulació d'un principi acord sobre els impostos (lluïsmes), segons el qual les Cinc Dignitats prometen remetre a la Universitat de Sant Joan tots els lluïsmes a canvi de 550 ducats de 12 rals.

D'aquests dos grans blocs ens interessa especialment el de tipus organitzatiu. Com era habitual en un gran nombre de municipis catalans de l'època, l'organització municipal es pot subdividir en dos grans vessants, el que podríem anomenar àmbit judicial, i el que es podria considerar un àmbit més polític o administratiu. Aquestes funcions eren desenvolupades per diferents persones. El privilegi concedit a la Concòrdia es refereix a la participació dels representants de la Vila en l'elecció i nomenament d'aquests càrrecs, que es troben estretament relacionats entre ells. Alhora, en relació amb els principals càrrecs es contempla també la creació i regulació dels òrgans de fiscalització, que tenen com a missió controlar l'exercici del seu poder judicial o polític. A partir de la lectura d'ambdós documents, l'organigrama municipal de Sant Joan al segle XVII devia ser el següent:

Atesa la temàtica d'aquest col·loqui, ens interessa destacar especialment el paper que la pagesia podia tenir en aquesta organització municipal. A la Concòrdia de 1630 es contempla expressament que en el Consell Jurat de 30 persones "tingan lloc dos pagesos de la Ribera y pugan ser admesos altres, segons apareixerà convenient...". Així, la represen-

**ORGANITZACIÓ MUNICIPAL DE SANT JOAN DE LES ABADESSES
AL SEGLE XVII**



tació de la pagesia en el Consell és molt minsa, un 6,6 % del total dels seus membres, cosa que no sembla ser proporcional al pes demogràfic d'aquest grup social en aquella època.

Aquesta reduïda participació de la pagesia en el govern local es veu encara més limitada pel que fa a l'exercici de determinats càrrecs, com per exemple el de Batlle o Jutge, ja que s'estableix l'obligació que les persones titulars d'aquests càrrecs han d'habitar i tenir residència dins la vila.

No obstant això, aquesta presència de la pagesia en el govern municipal es limita encara més en el text de les Ordenances aprovades pel mateix Consell anys més tard. En aquest sentit, el punt núm. 25 de l'Ordenança contempla que "Item, se ordena que ningun pagés puga ésser insaculat a Consell, que no sie propietari, o almenys que no tinga casa en la vila de Sant Joan".

A més d'aquestes disposicions expressess sobre la pagesia, altres preceptes de l'Ordenança limiten més, encara que sigui indirectament i de forma més general, la participació de la pagesia en la vida municipal, establint obligacions expressess de viure a la vila. En aquest sentit el punt 28 disposa: "Item, se ordena que qualsevol persona que serà de Consell y se n'anirà habitar fora dels termens de la present vila, y alli habitarà un any y un dia sense tenir casa parada y familia sinte dins la present vila, se haje de traurer de concell, com per cars de mort, y anomenarne y posarne altre en lloch seu, y aximateix qualsevol home dels de concell per quinze dies antes de ferse les extraccions no tindrà casa parada en la present vila, no puga concòrrer a dits càrrecs".

Abans, però, les mateixes Ordenances s'encarregaven d'especificar que no podien pertànyer al Consell aquelles persones que no fossin naturals de la vila, si no feia més de cinc anys que hi tenien casa parada. Tampoc no podien pertànyer al Consell les persones que no fossin naturals del regne i la província.

Les limitacions a l'accés de membres de la pagesia per ocupar càrrecs a l'Administració municipal, afegides a les referències que en els esmentats documents es fa als prohoms de la vila, i d'altres mencions indirectes a l'existència d'una necessària capacitat econòmica per a poder participar en el poder local, ens fa pensar que els diferents càrrecs estaven ocupats pels membres més benestants de la vila. Aquesta afirmació quedaria corroborada pel sistema d'elecció dels càrrecs.

De la lectura d'aquests documents sembla desprendre-se'n que, abans de ser aprovats, la participació de la vila en la vida política del municipi es realitzava a través d'una reunió o agrupament multitudinari de ciutadans, de nombre incert i sense elecció prèvia, que és el que s'anomenaria Consell General. Per evitar els problemes que aquests tipus d'organització anàrquica podia originar al bon govern de la Vila, la Concòrdia contempla la creació d'un Consell Jurat de 30 persones. Aquest Consell, juntament amb el Batlle i els Cònsols, tenia plens poders i facultats per tractar i concloure qualsevol assumpte relatiu al

bon govern i administració de la Vila.

Ara bé, l'existència i reconeixement d'aquest Consell no implica, ni molt menys, l'establiment d'un sistema democràtic. A l'antic règim, la societat estava dividida en mans, que eren les categories de ciutadans, agrupats en raó de les seves ocupacions, en què s'estructuraven les comunitats per accedir als òrgans de poder. D'aquesta forma, les diferents institucions tenien representants de les diferents mans, que alhora configuraven l'oligarquia del país.

Resulta curiós que en el sistema d'elecció del Consell no es fa referència a la forma com s'hi accedeix en representació d'aquestes mans. Probablement, això és degut al fet que la composició demogràfica de la Vila no era prou àmplia perquè hi haguessin representants de les diferents mans. ¿Com s'elegeixen aquestes trenta persones? El procediment previst a la Concòrdia és simple: L'elecció dels membres d'aquest primer Consell correspon al Cònsols: "La nominació de les quals trenta persones, toque als Honorables Cònsols, que vuy son y per temps seran de dita Vila sens intervenció de ninguna altra persona." Alhora aquests Cònsols havien estat escollits pel Consell General, que a partir de la Concòrdia, queda suprimit.

En el futur la renovació dels membres del Consell es farà conjuntament entre el mateix Consell i els Cònsols, sense especificar-ne el procediment. Aquest primitiu i indeterminat procediment d'elecció dels membres del Consell es concreta en el text de les Ordenances, del qual cal destacar els següents trets característics:

- 1.- Es modifica el caràcter renovable del Consell, i els seus membres es converteixen en estables.
- 2.- El sistema de cobriment de les vacants serà el següent: Cada un dels Cònsols ha de nomenar un candidat al Consell per cada lloc que quedi vacant, d'entre els quals el Consell Jurat triarà, bé per votació, bé per insaculació, la persona o persones que hagin d'ocupar el càrrec.

L'elecció del Batlle també experimenta modificacions entre les disposicions de la Concòrdia i les Ordenances. En el text de la Concòrdia no queda clar si l'organisme encarregat de l'elecció dels candidats a Batlle els tria el Consell Jurat o els Cònsols. En qualsevol cas, aquests darrers tenen l'obligació de fer arribar aquesta terna a les Cinc Dignitats que exerceixen el poder senyorial sobre la vila, per tal que aquestes puguin escollir d'entre elles el Batlle, càrrec que té una vigència de tres anys. Sembla ser que aquest sistema havia causat problemes, motiu pel qual en les Ordenances posteriors, punt 42, es modifica el procediment i s'estableix que s'insacularen per sorts 12 persones del Consell, de les quals alhora se'n triaran tres per insaculació de rodolins, les quals seran portades a les Cinc Dignitats perquè puguin elegir un dels tres rodolins.

Pel que fa a l'elecció dels Cònsols, també s'aplica el procediment de la insaculació, el qual

es troba minuciosament regulat en el punt 2 de les Ordenances, de forma quasi folklòrica. Això no obstant, en els textos no s'especifica com es determinen les persones que poden participar en la insaculació, tot i que tot fa pensar que devien ser membres del propi Consell.

En definitiva, tot i el avenços que les esmentades disposicions suposen en relació amb l'organització municipal, els procediments establerts per a l'elecció dels càrrecs posa de manifest una certa endogàmia que permet als grups dominants perpetuar-se en el poder, ja que es vinculen els processos de selecció dels diferents càrrecs i, tot i que es preveu un sistema d'insaculació, que devia pretendre guanyar objectivitat, el procés és viciat d'origen amb la prèvia determinació de les persones que poden resultar insaculades.

Notes

1. El text de l'esmentada Concòrdia utilitzat en aquest treball és el publicat per Madurell i Marimon, J.M., dins *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses. Volum XXIII*. Anys 1976-1977, pp. 35-51, que alhora es remet a l'Arxiu Històric de Protocols. Antoni Felip, lligall 5, Llibre de capítols matrimonials, inventaris i concòrdies, anys 1626-1632.
2. El text de les Ordenances utilitzat en aquest treball és el publicat per Madurell i Marimon, J.M. dins *Pyrene, revista de les arts i de les lletres*, filial de l'Institut de Estudios Gerundenses, adscrit al Patronato de Estudios Históricos Olotenses. Segona època, any I. Núm. 4, desembre de 1962, pp. 113-126, que alhora es remet al manuscrit conservat a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, Miscel·lània, leg. 1. Ordinacions de Sant Joan de les Abadesses, segle XVII.



Josep Ribot